

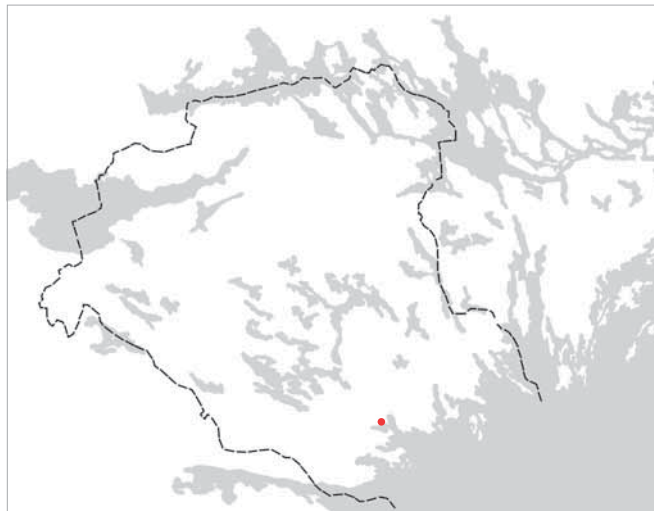
Arkeologisk förundersökning

Kanonrondellen

Nyare tid

Fornlämning Nyköping 231:1, Nyköpingshus 1, Nyköpings socken,
Nyköpings kommun, Södermanlands län.

Lars Norberg

Arkeologisk förundersökning

Kanonrondellen

Nyare tid

Fornlämning Nyköping 231:1, Nyköpingshus 1, Nyköpings socken,
Nyköpings kommun, Södermanlands län.

Lars Norberg

ARKEOLOGISKA MEDDELANDEN 2010

© 2010 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkeologi@dll.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg.
Omslag och inlaga är reproducerad vid Sörmlands museum.
Kart- och ritmaterial: Lars Norberg.
Omslagsbild: Södermanlands län. Undersökningsområdets geografiska läge markerat med röd punkt.

Där inget annat anges har den digitala Fastighetskartan, respektive Gröna kartan (GSD) för Södermanlands län använts som underlag.

Allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01672.
Nyköping 2010

ISSN 1402-9650

Innehåll

Utgångspunkt 5

Tidigare undersökningar

Syfte och metod 5

Syfte

Metod

Kulturmiljö 5

Nyköpingshus

Resultat 9

Historiska kartor & arkivmaterial

Schaktning

Fyndmaterial

Datering & utvärdering

Sammanfattning 12

Referenser 12

Arkiv

Administrativa uppgifter 13

Bilagor 14

1. Stadsplanekarta över Nyköping

2. Sektionsritning

3. Fyndregister

Figur 1. Översiktskarta över Södermanlands län med kommuner, större orter, vägar och angränsande län. Undersökningsområdets geografiska belägenhet är markerat med röd kontur. Skala 1:800 000.

Utgångspunkt

Sörmlands museum har 101101 och 101105 utfört en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning av en del av fornlämning Nyköping 231:1 inom fastigheten Nyköpinshus 1, Nyköpings socken och kommun i Södermanlands län. Arbetet innebar även att delar av murverket till fornlämning Nyköping 64:1 blottlades (Nyköpingshus).

Statens Fastighetsverk har genom Ove Hidemark arkitektkontor AB sökt tillstånd att gräva två smärre provgropar invid Gustav Vasas rondell vid Nyköpingshus. Förundersökningsområdet var beläget inom slottets nordöstra delar, mellan borganläggningen och Nyköpingsån (figur 3).

Skälet till markingreppet var att det under en längre tid har noterats flera meter långa sprickbildningar i rondellens murverk. Sprickorna löper mellan skiften upp till två till tre meters höjd. För att kontrollera om orsakerna till sprickorna beror på sättningsskador öppnades två mindre provgropar intill murverket, uppgående till en sammanlagd yta om cirka 6,1 m² (figur 4).

Beslut i ärendet är fattat av länsstyrelsen i Södermanlands län enligt 2 kap 13§, Lagen (1988:950) om kulturminnen mm (1st dnr 431-1987-2010). Ansvarig för kostnaden var Statens fastighetsverk.

Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Lars Norberg, arkeolog vid Sörmlands museum.

Tidigare undersökningar

Under 1900-talet har ett antal arkeologiska insatser genomförts inom Nyköpingshus och dess närområde. Vid den första kända arkeologiska undersökningen inom området år 1914 upptogs flera mindre schakt runt den yttre delen av vallen och runt slottets ytter-sidor. Både norra och östra längan visade sig vara uppfyllda med sand som vilade på en rustbädd av stockar. Detta vilande i sin tur på en packning av sten och jord. Två av de schakt som öppnades då (SR36:32 & 36:37, Broberg 1979, s. 36), upptogs strax intill den nu aktuella platsen (figur 4).

Ett flertal undersökningar, varav en utförd år 2010, visar att strandbrinken på ömse sidor om ån fyllts ut i omgångar från åtminstone 1600-talet och framåt (Nordeman 1983a/b & Flodin 1996, s. 17, Pettersson 2006 & Norberg 2010).

Nära det nu aktuella området har även en marinarkeologisk förundersökning genomförts. I samband med den insatsen påträffades bland annat spridda träpålar av olika storlek samt keramik daterad till 1500-1600-talet (Fredholm 2010).

Syfte & metod

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att fastställa om bevarade kulturlager, anläggningar eller konstruktioner förekom inom undersökningsområdet. I händelse av att sådana lämningar påträffades skulle dessa i första hand undersökas, dateras och dokumenteras inom ramen för schaktningsövervakningen. I andra hand, om komplicerade lämningar eller konstruktioner framkom, skulle länsstyrelsen kontaktas för nytt samråd.

Syftet med förundersökningen var att karakterisera rondellens grundläggning, till exempel fastställa förekomsten av en rustbädd eller liknande. Vidare var målsättningen att dokumentera andra arkeologiskt eller byggnadsarkeologiskt intressanta detaljer.

Metod

Arbetet inleddes med att två provgropar handgrävdes inom området. Vid arbetet bistod grävpersonal från Skanska, vilka anlätts av Statens fastighetsverk. Schakten fördelades till kanonrondellens östra (S1) och norra sida (S2). Tanken var att förlägga en av groparna intill och nedom sprickorna i murverket (S1), medan den andra gropen öppnades intill den del där inga skador noterats (S2). Därigenom erhöles en referensyta för att underlätta bedömningen av grundläggningen intill sprickbildningen.

Därefter grovrensades schakten och en sektion samt delar av murverket finrensades för hand (S1). Syftet var att bestämma lämningarnas karaktär och innehåll. Schakten mättes in med totalstation samt beskrevs i text. En sektion dokumenterades genom profiluppmätning i skala 1:20 (S1, bilaga 2). Arbetet som helhet dokumenterades löpande med digital kamera.

Kulturmiljö

Nyköpingshus

Vid en vik av Östersjön, nära Nyköpingsåns mynning, ligger det medeltida Nyköpings äldsta stadsområde. Bebyggelsen etablerades troligen omkring sekelskiftet 1100, och var då belägen mellan två åkrökar, strax nedanför det första fallet från sjösidan räknat (Gustafsson & Pettersson 2008, s. 14f). Borgruinen Nyköpingshus ligger nära åmynningen och har starka kopplingar till grundandet av staden och centralmaktens inflytande över regionen.

I den medeltida Erikskrönikan berättas att Magnus (Ladulås) Birgersson, Birger Jarls son, blev hertig över *sudermannaland ok nyköpungs hwss* vid sin fars död år 1266 (Erikskrönikan, utg. 1985). När slottet första

gången nämns i de skriftliga källorna benämns det alltså "hwss", vilket kan förstås som att en borg var belägen på klippan i åmynningen redan på Birger Jarls tid.

Äldsta skriftliga dokument som med säkerhet omnämner Nyköpingshus är dock från år 1305 och 1307 (Fritz 1972, s. 21). Borgen är äldre eftersom fyndmaterial kan dateras till åtminstone 1200-talet. De äldsta delarna av Nyköpingshus består av den inre borggården och dess ringmur som är uppförd av tuktad gråsten. På grund av förekomsten av tegel i murarnas fyllning så anses anläggningen inte vara äldre än 1200-talets första hälft (Bohrn 1941, s. 29).

Den medeltida borgen är kanske mest känd som platsen för Nyköpings gästabad och därmed förknippade händelser under åren 1317-18. Efter brödrastriden stod Nyköpingshus möjligen övergivet fram till 1360-talet då Kung Magnus Eriksson avsattes och efterträddes av sin systerson Albrekt av Mecklenburg. Under Albrekts period innehade den mecklenburgske riddaren Raven von Barnekow Nyköpings slottslän som pant åren 1365-75. Av skriftliga källor att döma genomfördes omfattande byggnadsarbeten på borgen under den här tiden (Raven van Barnekows räkenskaper för Nyköpings fögderi, utg. 1994). Byggnationer pågick sannolikt även under Bo Jonsson Grip, som år 1376 fick Nyköpingshus med län som pant. Även 1400-talet var en orolig period och ett flertal reparationsarbeten utfördes (Bohrn 1941, s. 32).

År 1521 togs borgen över av Gustav Vasa. Uppgifter tyder på att denne år 1547 lät uppföra tre kanontorn (Schnell 1963, s. 36). Ett i sydost, ett i nordväst samt ett i nordost. Det är oklart om det förstnämnda blev färdigbyggt, medan det andra idag är inkorporerat med det senare färdigställda Kungstornet (Bergman 1992, s. 18). Det nordöstra, ett halvrunt torn i form av en rondell, försett med kanonportar utgör föremålet för den nu aktuella undersökningen.

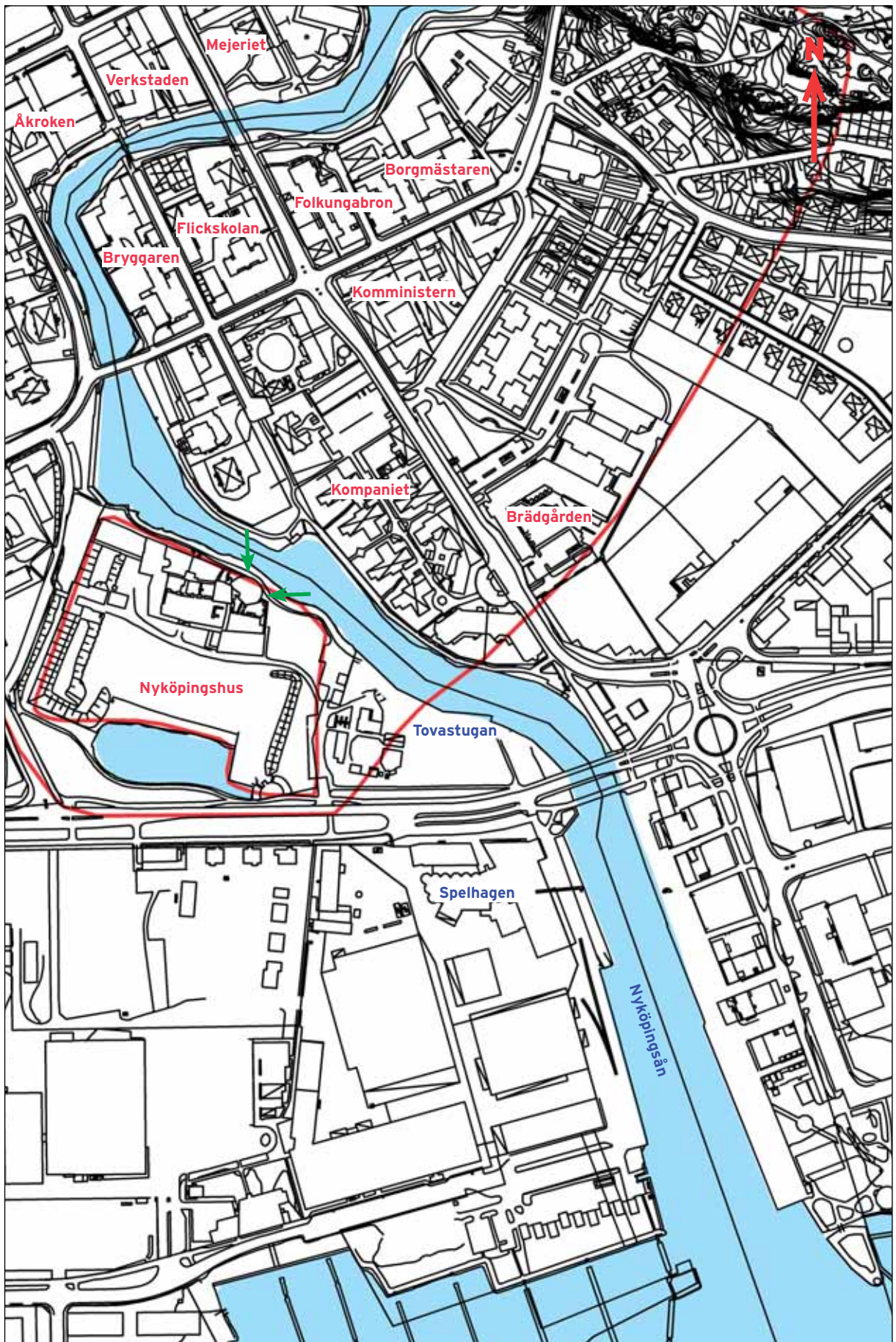
Under andra halvan av 1500-talet påbörjade Gustav Vasas son Hertig Karl, sedermera Karl IX, den ombyggnation som kom att förvandla medeltidsborgen till ett renässanspalats. Som en del i denna förändring uppfördes Drottningtornet delvis på kanonrondellen. Byggnationen påbörjades år 1585 och tornhuven färdigställdes omkring år 1595 (Bergman 1992, s. 25f). Slottet stod färdigt år 1609 och på hösten år 1611 dog Karl IX.

I samband med stadsbranden år 1665 förstördes emellertid palatset. År 1697 brann Stockholms slott och år 1699 gavs en kunglig befallningsorder om att byggmaterial från Nyköpingshus skulle föras till Stockholm för återuppbyggnaden av Stockholms slott (Bergman 1992, s. 38f).

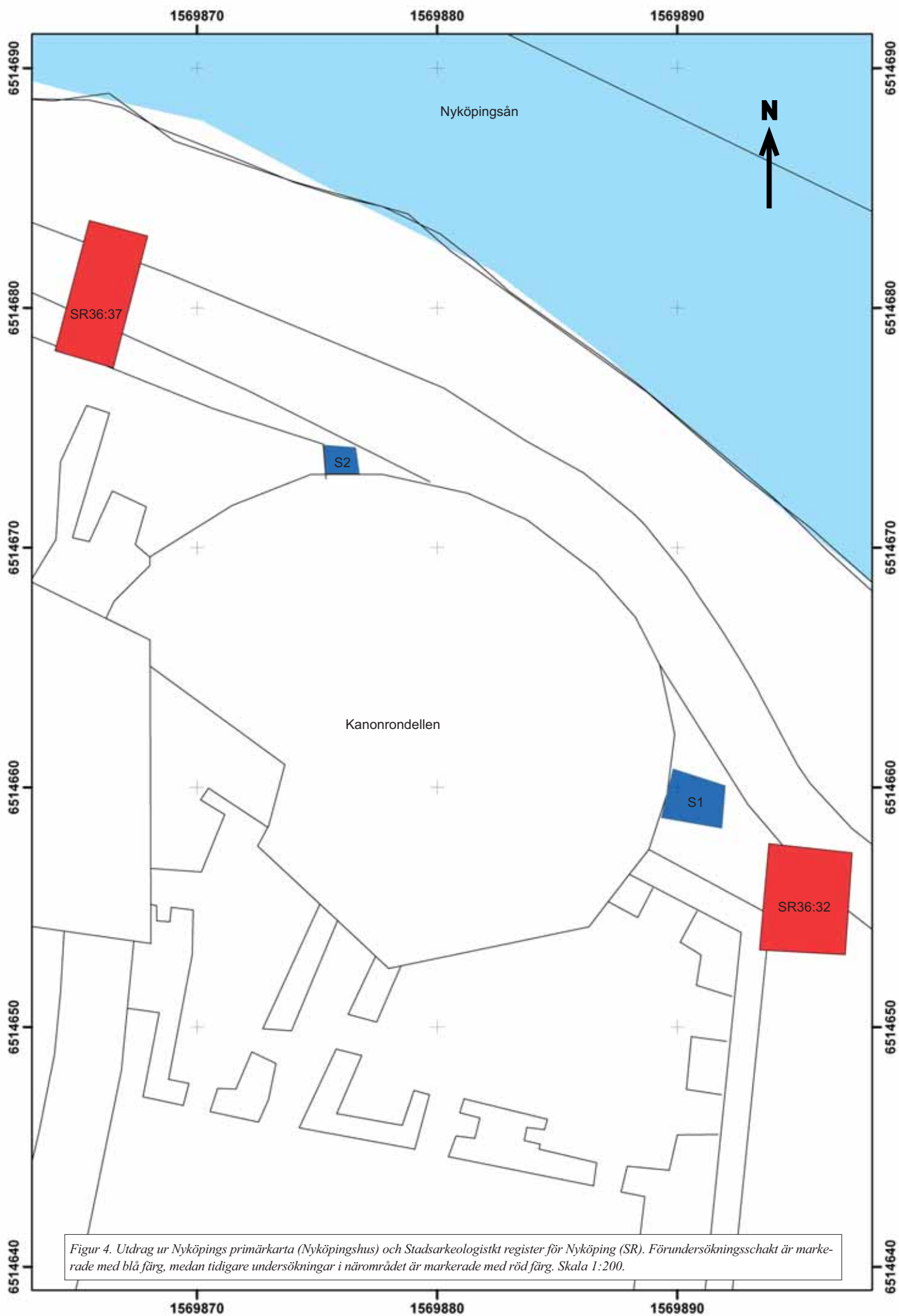
Efter att den ryska flottan bränt Nyköping år 1719 var förödelsen än mer omfattande. Efter detta återstod i princip endast Kungstornet någorlunda intakt (Bergman 1992, s. 39).

Figur 2. Flygfoto över Nyköpingshus med ån mot sydost. Gustav Vasas rondell är markerad med röd pil. Fotograf okänd, år 1931-1933. Nyköpings kommuns bildarkiv. Bildnr. VYGE71. Utgivet av Nordisk Konst, Stockholm.

Figur 3. Utdrag ur Nyköpings primärkarta med schakt (gröna pilar), Nyköping 64 & 231 (röd linje) & närbelägna kvarter. Skala 1:4000.

Figur 4. Utdrag ur Nyköpings primärkarta (Nyköpingshus) och Stadsarkeologiskt register för Nyköping (SR). Förundersökningschakt är markerade med blå färg, medan tidigare undersökningar i närområdet är markerade med röd färg. Skala 1:200.

Borgruinen har undersökts och restaurerats vid ett flertal tillfällen under 1900-talet. År 1947 återupptäcktes den medeltida portöppningen i Gamla Residensets västra gavel (Pettersson 2005).

Resultat

Historiska kartor & arkivmaterial

I det historiska kartmaterialet finns en äldre förrättning över Nyköping, där en yngre rutnätsindelad stadsplan tecknats ovanpå en äldre oregelbunden. Kartan redovisar slottets byggnader och dåtida utbredning (bilaga 1). Den äldre planen avspeglar sannolikt de förhållanden som rådde före 1600-talet, det vill säga tiden före 1665 års brand (LMS akt nr C57-1:1).

Av kartan framgår att kanonrondellen bör ha uppförts mycket nära den dåtida vattenlinjen. Bilden av det topografiska förhållandet förstärks genom det fotomaterial som föreligger från det sena 1800-talet. Av bilder från den tiden framgår det att murverket låg mycket nära strandbrinken som sluttade brant ned mot vattenlinjen. Det är även noterbart att rondellen i det skedet befann sig i starkt förfall, och att stora delar av dagens murverk har rekonstruerats under 1900-talets restaureringsinsatser. Sedan dess har också åpromenaden fyllts ut och markplanerats (figur 5).

Schaktning

Arbetet inleddes med att de två schakten öppnades för hand (figur 4). Schakt 2 kunde slutföras, medan handgrävningen av schakt 1 fick avbrytas då gropens djup översteg en meter utan att vare sig grundläggning eller orörd marknivå kunde blottläggas. Beslut fattades om att utöka schaktet något med hjälp av maskin så att erforderligt djup kunde uppnås. På grund av gropens

ringa ytstorlek - i förhållande till det relativt omfattande djupet - kunde schaktet trots detta inte grävas ned till undegrunden. Efter provtagning med jordsond i gropens botten konstaterades det att orörd nivå ligger minst en meter under det aktuella schaktdjupet.

Schakt 1. Cirka 2,3 x 2,1 meter stort och 2,1 meter djupt. Schaktet lades dikt an mot rondellens murverk i väster.

Sammanlagt kunde 17 separata lager dokumenteras i den södra sektionen (bilaga 2). I fem översta lagren påträffades material med ett varierat tidsinnehåll i form av yngre rödgods, djurben och recenta fynd som buteljglas och kapsyler (L1-L5). Vidare noterades relativt rikliga mängder kalkbruk (L4) som kan utgöra rester efter restaureringar under modern tid. Därefter följde en tunn lins av tegelflis (L6). Under detta vidtog ytterligare ett omrört lager med inslag av både recent och äldre fyndmaterial (L7).

Under detta varvades tunnare lager av kalkbruk av skiftande karaktär och färg, samt därunder ett tydligt brandlager (L8, L9 & L10). Lagren saknade helt inslag av fynd från 1800- och 1900-talet.

Därpå följde ett drygt halvmetertjockt utfyllnads- eller raseringslager bestående av tegelkross samt rikliga mängder fragmenterat takfjällstegel, respektive sönderslagna balusterdockor, stengods och skärvor av pottkakel (L11).

Under detta låg ett knappt 0,3 meter tjockt brandlager innehållande ytterligare ett par balusterdockor, samt en skärva stengodskeramik (L12). Därefter fanns flera horisonter av kalkbruk varvade med tunnare brandlager. Fyndmaterialet här utgjordes av Hertig karlsliknande glas samt en del av en trefotsgröta (L13-L16). Spå-

Figur 5. Foto uppströms Nyköpingsån. Rondellen i förgrunden och Kärntornet strax där bakom. Fotot är taget innan restaureringarna, det vill säga under senare delen av 1800-talet. Foto: August Kling okänt år. Sörmlands museums arkiv. Bildnr. M026934.

ren av brandrester och kalkbruk avtog helt i det äldsta dokumenterade lagret (L17). Här tillvaratogs en skärva gulglaserat yngre rödgods i form ett fat.

Schakt 2. Cirka 1,4 x 1,2 meter stort och 0,4 meter djupt. Schaktet lades dikt an mot rondellens murverk i söder och norra vällen i väster. Vällen var ovan mark kraftigt förstärkt med betong.

Direkt under ytskiktet, som utgjordes av sand och grus, vidtog ett cirka 0,4 meter tjockt och kompakt matjordslager innehållande enstaka stenar, fragment av betong och kalkbruk. Därefter framkom berg i dagen.

Fyndmaterial

Delar av fyndmaterialet kan utifrån typologiska kriterier dateras till 1500-talet fram till modern tid. Här diskuteras några av de daterande och karaktäriserande fynden. I övrigt hänvisas till fyndregistret (bilaga 3).

Sett till det arkeologiska och byggnadshistoriska sammanhanget, samt förekomsten av C-gods (F16, F17), Hertig Karlsliknande glas (F13) och byggnadsdetaljer i form av balusterdockor (F24-F29), bör det äldsta lagret dateras till 1500-talets senare del. Möjligen utgör de stratigrafiskt sett äldsta brandlagren därovan spår av 1665-års brand, vilket förklarar närvaron av byggnadsdetaljer och andra fynd som kan knytas till renässanspalatset.

Vad gäller balusterdockorna var samtliga av kalksten och mer eller mindre trasiga (F24-F29). I ett fall påträffades endast ett mindre fragment i form av en fot, medan de övriga var halva. Fem av dem har ett kvadratisk tvärsnitt, medan en är rundad (figur 7). Möjligen har de suttit i något av renässanspalatsets trapp- eller ett balkongräcken. Exempel på liknande

utsmyckning finns att beskåda i form av ett rekonstruerat räcke i Kungstornets trapphall (Bergman 1992, s. 75). Balusterdockor förekommer även som utsmyckning av fasadkrön.

Ytterligare föremål som sannolikt ska knytas till Hertig Karls tid är fyndet av en fot till en så kallad *Spechter* (F13, figur 8), det vill säga ett cylindriskt vin- eller ölglas ytornerat med noppor (Wachtmeister & Wachtmeister 1986, s. 70f). *Spechtern* har tillsammans med andra glastyper påträffats vid ett flertal undersökningar inom Nyköpingshusområdet (Kjellberg 1921-22, Järlgren 1980, Wachtmeister & Wachtmeister 1986, s. 70-73).

Mest känt är kanske vinglasen med ytornerade noppor på kuppan och en sigillstämpel med initialerna CM, vilket står för Hertig Karl och Maria av Pfaltz. De sigillstämplade glasen har härigenom daterats till perioden för deras äktenskap åren 1579-1589 (Wachtmeister & Wachtmeister 1986, s. 70). Senare tillverkades liknande glas som inte bar detta sigill och därför kan härröra från andra platser till exempel Taxinge glasbruk (Magnusson 1977).

År 2000 påträffades resterna efter en glashytta invid gården Stora Glashyttan i Bränn Ekeby utanför Nyköping (Fornlämning Bränn-Ekeby 99). Platsen blev föremål för en arkeologisk delundersökning år 2002, och tolkades som en möjlig tillverkningsplats för Hertig Karls glasservis. Visserligen påträffades inga sigillstämplar, men däremot identifierades ett bottenfragment av just en *Spechter* som kan knytas till Hertig Karls glastyper (Skjällberg 2003, s. 11).

Vid rondellen påträffades mängder med mer eller mindre fragmenterat fjälltegel (F5, F6, figur 9), vid sidan av exempel på nunne- respektive vingtegel (F4

Figur 6. Översikt över schakt 1. Till höger syns delar av rondellens murverk. Notera lagret med tegelkross (L11) samt det underliggande brandlagret (L12). Bilden är tagen mot sydväst. Foto: Lars Norberg 2010, Sörmlands museum.

Figur 7. Halva balusterdockor av kalksten (F24-F28). Foto: Lars Norberg år 2010, Sörmlands museum.

Figur 8. Ett urval av fynd från undersökningen. Från vänster: gulglaserat fat (F15), lock (F22), brunglaserat stengodskrus (F17), botten av en Spechter (F13), samt rörskaft till en trefotsgröta (F20). Foto: Lars Norberg år 2010, Sörmlands museum.

Figur 9. Exempel på fjälltegel från förundersökningen (F5, F6). Foto: Lars Norberg år 2010, Sörmlands museum.

& F3). Fjällteglet förekom under hela medeltiden parallellt med det i Sverige vanligare munk- och nunneteglet. Den förstnämnda taktäckningsmetoden kom dock i mer allmänt bruk under 1400-talet. Metoden var dock olämplig för klimatet i Sverige eftersom fukt samlades mellan de dubbla eller tredubbla pannorna med frostsprängning som följd (Antell 1986, s. 28). Vingteglet, ursprungligen en holländsk uppfinning, kom under 1500- och 1600-hundratalet istället att bli den dominerande tekniken (Antell 1986, s. 29).

Datering & utvärdering

Det äldsta identifierade kulturlagret på platsen kan genom fynden, lagerföljder och det byggnadshistoriska sammanhanget dateras till sent 1500-tal eller tidigt 1600-tal (L17). Förekomsten av balusterdockor, keramik och glasbägare, vilka i sig tidigast kan dateras till 1500-talets senare del, har troligen hamnat i de något yngre lagren som en följd av branden år 1665. Utöver brandlager fanns spår av raseringar (L11) samt byggnationsverksamhet (L8, L9).

Genom den arkeologiska förundersökningen kan det konstateras att relativt omfattande kulturlager föreligger invid rondellens östra sida, medan de avtar för att helt upphöra mot norr. Här vilar byggnadens grundläggning direkt på berget som rimligen sluttar ganska brant norrut mot ån. För att fastställa hur kanonrondellen är grundlagd i öster krävs att en större yta öppnas än vad som medgavs inom ramen för den nu aktuella förundersökningen. Därför är det ur arkeologisk synvinkel fortfarande oklart om det föreligger en rustbädd under grundläggningen och var undergrunden tar vid. Genom stickprov med jordsond kunde det dock konstateras att orörd marknivå ligger minst en meter eller mer under det aktuella schakdjupet

Sammanfattning

Sörmlands museum har 101101 och 101105 utfört en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning av en del av fornlämning Nyköping 231:1 inom fastigheten Nyköpingshus 1, Nyköpings socken och kommun i Södermanlands län.

Statens Fastighetsverk har genom Ove Hidemark arkitektkontor AB sökt tillstånd till att gräva två mindre provgropar invid Gustav Vasas rondell inom Nyköpingshus. Skälet till markingreppet är att det under en längre tid har noterats sprickbildningar i rondellens murverk. För att kontrollera om orsakerna till sprickorna beror på sättningsskador öppnades schakt intill murverket.

Beslut i ärendet är fattat av länsstyrelsen i Södermanlands län enligt 2 kap 13§, Lagen (1988:950) om kulturminnen mm (1st dnr 431-1987-2010). Ansvarig för kostnaden var Statens fastighetsverk.

Förundersökningsområdet var beläget i slottets nordöstra delar och omfattade två gropar vilka grävdes för hand och med maskin. Groparna uppgick sammanlagt till cirka 6,1 m².

Det äldsta identifierade kulturlagret på platsen kan genom fynden, lagerföljder och det byggnadshistoriska sammanhanget dateras till sent 1500-tal eller tidigt 1600-tal. Utöver brandlager fanns spår av raseringar, utfyllnad samt byggnationsverksamhet.

Genom förundersökningen kan det konstateras att relativt omfattande kulturlager, föreligger invid rondellens östra sida, medan de succesivt upphör mot norr.

I och med att den öppnade ytan var alltför begränsad i förhållande till massornas tjocklek i öster, kunde endast delar av syftet uppfyllas. Ur arkeologisk synvinkel är det därför fortfarande oklart om det föreligger en rustbädd under grundläggningen och var ursprunglig markyta tar vid. Genom stickprov med jordsond kunde det dock konstateras att orörd marknivå ligger minst en meter eller mer under det aktuella schakdjupet.

Referenser

Antell, Olof, 1986. *Taktegel Tegeltak*. Bygghöjningsrådet, RAÄ. Stockholm.

Bergman, Mats. 1992. *Nyköpingshus. En rundvandring i historia och nutid*. Södermanlands museum. Nyköping.

Bohrn, Erik. 1941. *Nyköpings Rennässansslott och Herkules Mida*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar, del 49. Stockholm.

Broberg, Birgitta. 1979a. *Nyköping. Rapport Medeltidsstaden 13*. RAÄ och SHM. Stockholm.

Digitala fastighetskartan (GSD). *Geografiska Sverige-data. Fastighetskartan med höjddkurvor, Södermanlands län*. Lantmäteriet, Gävle.

Erikskrönikan. Redigering, inledning och kommentarer. Sven Bertil Jansson 1985. Tidens förlag Stockholm.

Flodin, Lena. 1996. *Ett tjugotal grävningar utförda under 1980-talet i Nyköping*. Södermanland, Nyköping, Kv Flickskolan, m fl. RAÄ. UV Stockholm, Rapport 1996:116/1&2. Stockholm.

Fredholm, Mikael. 2010. *Pålar i Nyköpingsån*. Arkeologisk förundersökning inför renovering av strandskoning i Nyköpingsån, Södermanland, Södermanlands län, Nyköpings kommun, Fornlämning nr 231:1. *Sjöhistoriska museet, Arkeologisk rapport nr 2010:11*. Stockholm.

Fritz, Birgitta. 1972. *Hus, land och län. Förvaltningen i Sverige 1250-1434*. 1 & 2. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in History 16. Diss. Stockholms universitet. Stockholm.

Gustafsson, Patrik & Pettersson, Björn. 2008. *Kvarteret Åkroken*. Medeltid & Nyare tid. RAÄ 64 & 231, Nyköpingshus, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Antikvarisk kontroll. *Sörmlands museum, Arkeologisk meddelanden 2009:02*. Nyköping.

Järlgren, Christer. 1980. Hertig Carls glas. I: *Sörmlandsbygden 1980*. Södermanlands hembygdsförbunds årsbok. Fyrtioåttonde årgången. Nyköping.

Magnusson, Gösta. 1977. *Taxinge glasbruk*. Åbytorp, Taxinge sn, Södermanland. RAÄ uppdragsverksamheten. Rapport 1977:11. Stockholm.

Norberg, Lars. 2010. *Spelgården*. Nyare tid. Fornlämning Nyköping 231:1, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologisk meddelanden 2010:05*. Nyköping.

Nordeman, Kjell. 1983a. *Stadsarkeologisk provundersökning, Kvarteret Kompaniet, Tomterna 17-20, Nyköping*. Arkivrapport. RAÄ UV, dnr 2354/82. Stockholm.

- 1983b. *Stadsarkeologisk provundersökning, Kvarteret Kompaniet, Tomterna 13-14, Nyköping*. Arkivrapport. RAÄ UV, dnr 4870/83. Stockholm.

Pettersson, Björn. 2005. *Gamla Residenset*. Medeltid & Nyare tid. Fornlämning Nyköping 231:1, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologisk meddelanden 2005:05*. Nyköping.

- 2006. *Hamnbron*. Nyare tid. RAÄ231, Stadsäga 1:18, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2006:05*. Nyköping.

Raven von Barnekows räkenskaper för Nyköpings fögderi 1365-1367. Utgivna genom Birgitta Fritz och Eva Odelman. 1994. Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande skandinaviens historia. Handlingar del 17. Stockholm.

Schnell, Ivar. 1963. *Nyköpings historia*. Södermanlands hembygds- och museiförbund. Nyköping.

Skyllberg, Eva. *Glasbrukslämningar vid Stora Glashyttan*. Historisk tid. RAÄ 99, Stora Marsäng 1:3, Bergshammars socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk forskningsundersökning.

Sörmlands museum, Arkeologisk meddelanden 2003:12. Nyköping.

Wachtmeister, Alarik & Wachtmeister, Ingegerd. 1986. *Jordfynd från Nyköping*. Sörmländska handlingar 43. Nyköping.

Arkiv

Lantmäteriet i Gävle. Lantmäteriets digitala arkiv, Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS)

- Stadsplanekarta, Akt nr. C57-1:1. Förrättningsman obekant. Förrättningen 1665 (?), Lådakt.

Stadsarkeologiskt register för Nyköpings stad (SR), Nyköping 231. GIS för ajourhållning och antikvarisk bedömning av arkeologiska undersökningar i Nyköpings stad. Sörmlands museum, Nyköping.

Sörmlands museums arkiv & bibliotek (SMA)

Kjellberg, Sven T. 1923, manus. Nyköpingshus. Berättelse över utgrävningarna 1921 och 1922. Av Sven T. Kjellberg den 5 maj 1923.

Administrativa uppgifter

Rapporten ingår i Sörmlands museums rapportserie: Arkeologiska meddelanden 2010:06

Södermanlands museums dnr: KN-KUS10-258

Länsstyrelsens dnr: 431-1987-2010

Tid för undersökningen: 101101 & 101105

Personal: Lars Norberg

Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige

Arnö 9H 2d. Upprättad av Rikets allmänna kartverk. Skala 1:10 000

x6514657,96 y1569890,32

Koordinatsystem: RT 90 2,5 V

Höjdsystem: RH70

Undersökt yta: 6,1 m² (intensivt).

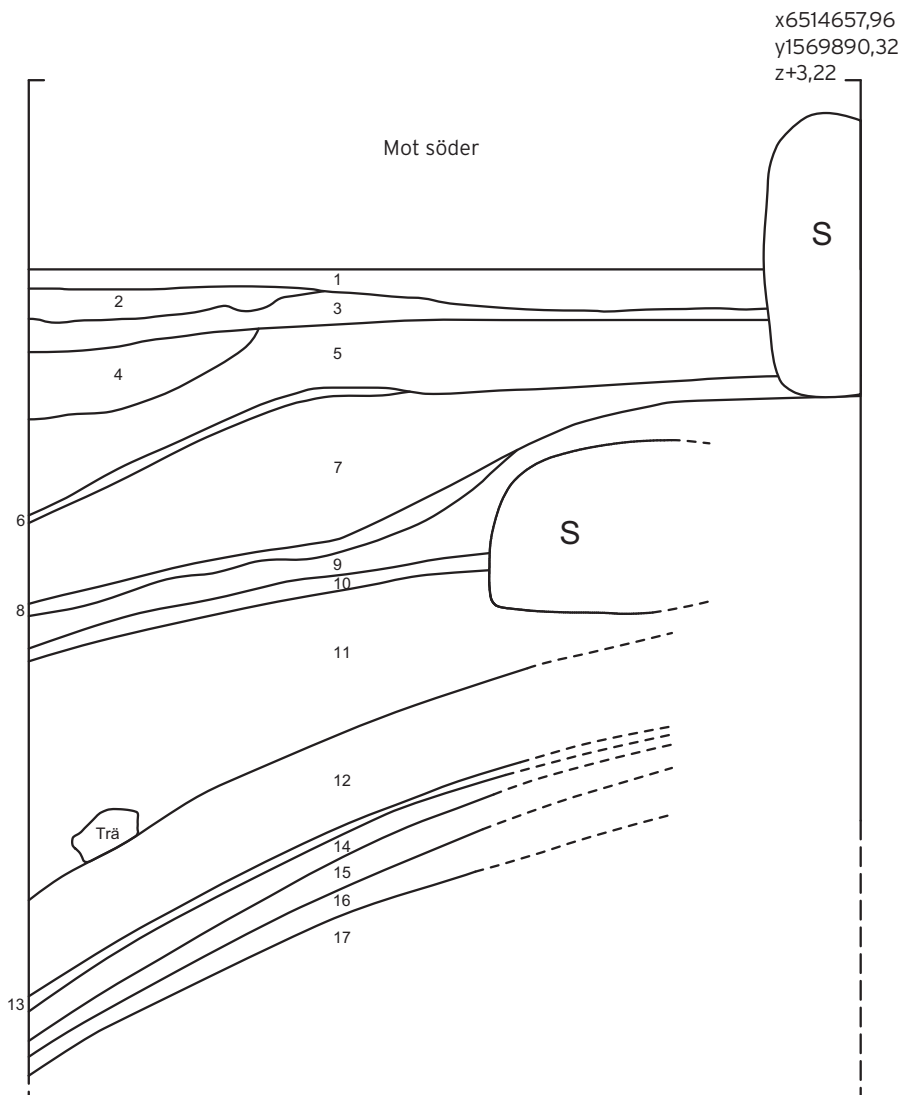
Dokumentationsmaterial förvaras i Sörmlands museums topografiska arkiv. Fynd med nr 1-29 förvaras vid Sörmlands museum i avvaktan på fyndfördelning.

Bilagor

Bilaga 1. Odaterad stadsplanekarta över Nyköping. Läget för schakt 1 markerat med en röd pil. Notera att strandbrinken intill rondellen och det förutvarande Drottningtornet är obefintlig och att Nyköpingsån strök dikt an mot murverket. Kartan är ej rektifierad och originalet är förminskat samt något beskuret. LMS akt nr C57-1:1 (1665?).

Bilaga 2. Sektionsritning. Skala 1:20

1. Torv, matjord (brun)
2. Sand (gul)
3. Kulturljord (brun). Inslag av recent material (buteljglas), kalkbruk, tegelflis, djurben, småsten och grus
4. Sand och kalkbruk (grågul)
5. Kulturljord (gråbrun). Humus, kalkbruk, småsten och grus. Inslag av recent material (buteljglas), tegelflis och djurben
6. Tunn lins av tegelflis
7. Kulturljord (mörkbrun). Humus samt inslag av sot och kalkbruk. Tegelfragment, djurben, yngre rödgods, recent material (kapsyler)
8. Kalkbruk med inslag av humus (gråbrun)
9. Kalkbruk med inslag av humus och enstaka tegelflisor (grå)
10. Brandlager. Rikliga mängder sot och kol (svart)
11. Tegelkross samt rikliga mängder mer eller mindre fragmenterat takfjällstegel, fragment av balusterdockor och stengods
12. Brandlager. Rikliga mängder sot och kol. Fragment av balusterdockor, stengods
13. Kalkbruk (grå) samt Hertig karlsglas (Spechter)
14. Brandlager. Rikliga mängder sot och kol (svart)
15. Kalkbruk (grå)
16. Brandlager. Rikliga mängder sot och kol (svart)
17. Kulturljord (gråbrun). Humus, kolbitar, yngre rödgods, djurben. Ej grävt till orörd marknivå

Bilaga 3. Fyndregister

Fnr	Schaft L	Material	Sakord	Ant	Ant frag	Längd (mm)	Bredd (mm)	Tjockl (mm)	Del	Typ/gods	Ornamnetik	Vikt(g)	Datering	Anmärkning
1	1	11-17	Keramik	Pottkaket	10					Rödgoods	Spiralornrad	639	Nyare tid	Grön glasyr
2	1	-	Keramik	Kaket	1					Rödgoods	Reliefdekor	52	1500-1600-tal	Grönsvart glasyr, blomrankor, lösfynd
3	1	-	Tegel	Tegel	1				Upphängningsklack	Vingtegel		357	Nyare tid	Understruken m kalkbruk, lösfynd
4	1	-	Tegel	Tegel	1					Nunnetegel		204	Nyare tid	Understruken m kalkbruk, lösfynd
5	1	11	Tegel	Tegel	3				Underkant	Fjälltegel		2678	Nyare tid	Rundad underkant
6	1	11	Tegel	Tegel	2				Överkant	Fjälltegel		580	Nyare tid	Raksluten överkant, upphängningsklack & spikhål
7	1	-	Keramik	Rumpkaket	1				Del av framsida	Rödgoods	Reliefdekor	171	1500-1600-tal	Kvadratisk, Grön glasyr, blomrankor, lösfynd.
8	1	7	Glas	Fönsterglas	1			1,5				2	Nyare tid	Ljusgrön
9	1	12	Glas	Glas	1			2,5		Fönsterglas		4	Nyare tid	Ljusgrön, rundad kant
10	1	5	Glas	Glas	1				Botten	Butelj		26	Modern	Grön
11	1	-	Glas	Glas	1				Botten	Butelj		13	Nyare tid	Ljusgrön, lösfynd
12	1	-	Glas	Glas	1				Skuldra	Kantinflaska		31	Nyare tid	Ljusgrön, lösfynd
13	1	13	Glas	Glas	1		70		Botten	Spechter		40	1500-1600-tal	Grön
14	1	-	Glas	Glas	1				Pip	Kanna		14	Nyare tid	Ljusgrön, lösfynd
15	1	17	Keramik	Fat	1				Kant	BI14		58	1500-tal	Gul glasyr
16	1	11	Keramik	Kärl	1				Mynning	CI		110	1500-1600-tal	Stengodsliknande, oglaserat
17	1	12	Keramik	Krus	1	2			Skuldra, hals	C-gods	Reliefdekor	29	1500-1600-tal	Brun saltglasyr, ljusgrått gods, utsida ljusbrun. Blomster- & djurmotiv, streck (raeren?)
18	1	-	Keramik	Fat	1	2			Botten	BI14		12	1600-tal	Pipersdekor, lösfynd
19	1	-	Keramik	Trefotsryta	1	1			Fot	BI14		61	Nyare tid	Ljusgrön glasyr, lösfynd
20	1	-	Keramik	Trefotsryta	1	1			Rörskaft	BI14		110	1500-tal	Röd kornig glasyr, lösfynd
21	1	-	Keramik	Fat	1	2			Botten	BI14		205	17-1800-tal	Grön glasyr & piplera
22	1	-	Keramik	Lock	1		4,2		Flasklock	BI14		25	Nyare tid	Oglaserad, intakt, lösfynd
23	1	-	Keramik	Kaket	1	1				Rödgoods		425	15-1600-tal	Grön ngt flammig glasyr
24	1	11	Kalksten	Balusterdoeka	1	340	135		Halv			9000	1500-1600-tal	Rundat tvärsnitt
25	1	11	Kalksten	Balusterdoeka	1	435	130		Halv			12600	1500-1600-tal	Kvadratisk tvärsnitt
26	1	11	Kalksten	Balusterdoeka	1	310	130		Halv			10400	1500-1600-tal	Kvadratisk tvärsnitt
27	1	12	Kalksten	Balusterdoeka	1	415	135		Halv			12200	1500-1600-tal	Kvadratisk tvärsnitt
28	1	12	Kalksten	Balusterdoeka	1	390	130		Halv			12800	1500-1600-tal	Kvadratisk tvärsnitt
29	1	12	Kalksten	Balusterdoeka	1	90			Fragment			2400	1500-1600-tal	Kvadratisk tvärsnitt